

KEREKES DÓRA

A Geist család

„Nobelman”-ek, állattenyésztők és istállótulajdonosok

„A Geist-istálló volt, van és lesz az alagi közönség »favorite« istállója, de nem is csoda, mert a legjobb lovak, a legjobb urlovasok képviselik mindig a fekete-vörös dressés istállót.”¹ Geist Gáspár már 1891-ben, az első versenyen futtatott lovat Alagon, majd 1897-ben megnyitotta lovak trenírozására szolgáló telepét a Pest megyei Szaharában. Istállója hamarosan igen népszerűvé vált a lóverseny szerelmesei között. A Geist család azonban nemcsak a lósporttal foglalkozott...

A család eredete

A család eredete egészen a 16. századig nyúlik vissza. Hans Christoph Gaist von und zu Wildeck 1584. július 26-án kapott birodalmi nemességet II. (Habsburg) Rudolf német-római császártól (1576–1612).² Dédunokája, Martin Geist kivándorolt a Német-római Császárságból, és III. Károly uralkodása idején (1711–1740) a török háborúkban elnéptelenedett magyar területek egyikén telepedett le, a Békés megyei Gyulán. Itt nősült, és 1747-ben megszületett fia, Geist János Gáspár, aki 1773-ban házasságot kötött Eisel(in) Erzsébettel. Házasságukból 1782-ben született meg Geist (I.) Gáspár, aki 1809-ben Papp Borbálát vette nőül. 1817-ben született (II.) Gáspár, 1821-ben György, majd Ádám fiuk. (II.) Gáspár 1845-ben házasságot kötött Molnár Erzsébettel. Nyolc gyermekük született, a legifjabb, (III.) Gáspár került Alagra, istállótulajdonosként.

Geist (II.) Gáspár – kádárból nagypolgár

A Gyulán megtelepedő Martin Geist ősei mesterségét, a kádár szakmát gyakorolta az alföldi mezővárosban, ahol becsületes munkával megalapozta a család vagyonát. Dédunokája, Geist (II.) Gáspár a gyulai németvárosi iskolába járt, majd – a családi hagyományokat folytatva – szintén a kádármesterséget választotta szakmájának.³ Gáspár – a kor szokásainak megfelelően – 17 évesen szakmai vándorlásra indult.⁴ Németországban több helyen is dolgozott, majd Bécsbe ment, ahol a Milly gyertyagyárban⁵ helyezkedett el. Miközben ellátta a kádármester minden ottani feladatát, kitanulta a modern gyertyaöntés mesterségét is. Az 1840-es évek elején Pestre költözött, ahol a „Pannonia” sztearingyertya-gyár vezetője, majd tulajdonosa is lett.⁶ (Ne felejtjük el, hogy ebben a korban még a gyertya volt a legfőbb világítási eszköz!) Karrierje innentől felfelé ívelt.

1 Óhidi: *Mravik lotja*. In: *Vadász- és Versenylap*, 1897. március 26. 115.

2 A családi címert a Bundeskanzleramt 1926. október 25-én 168.815-Abt. 4. sz. alatt igazolta. Kempelen Béla: *Családkönyv. 1. Nemes családok, polgári családok*. Bp., Nemzeti Örökség, 1940. 58.

3 Göndöcs Benedek: *Geist Gáspár emlékezete*. In: *Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társulat Évkönyve*, 5. 1878–1879. Szerk. Zsilinszky Mihály. Békéscsaba, 1879. 7.

4 Dr. Gaál Szabolcs: *A Csáki Ménes és a Geist család*. In: *Magyar Turf*, 2013. június, 10.

5 A Milly gyertyagyár a korban egyedülálló gyertyákat készített a Bécs melletti Liesingben, amelyeket tulajdonosa, Friedrich Albert Sarg és fia, Carl által kifejlesztett metódussal (amelyet szabadalmaztattak is) gyártottak. Reitterer, H.: *Sarg, Johann Heinrich Karl*. In: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Band 9. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1988. 424.

6 Göndöcs, 1879. 7–8.

Geist Gáspár 1844. május 20-án pesti polgárjogot nyert, 50 forint lefizetését követően,⁷ majd 1845-ben megnősült. Molnár József mészárosmester lányát, Erzsébetet vette feleségül, akitől nyolc gyermeke született. A Mészáros család révén került kezére a Magyar utca 544. telekszámra nyilvántartott bérház, majd 1862-ben megvette a mellette lévő 555. telekszámú bérházat is, Gartner Mihálytól.⁸ 1863. március 10-én Geist Gáspár és neje építési engedélykérelmet nyújtottak be a két telken lévő házak lebontására és egy új, egységes kinézetű épület emelésére.⁹ Az új építmény szintenkénti alaprajzát és a homlokzatot Gottgeb Antal (1817–1883) építőmester tervezte, míg a földszinti öntöttvas oszlopos kávéház alaprajzát, valamint az udvari loggia tervét Ybl Miklós építész látta el kézjegyével.¹⁰ (A kávéházat később Bayer Marcell, Bajor Gizi édesapja vette bérbe a Geist családtól.)¹¹

Pesti éveit alatt kereste meg őt bátyja, Geist Ádám, hogy segítsen neki békési sertései értékesítésében. Geist Gáspár ráállt a dologra, és miután kiderült, hogy az állattartás és -értékesítés nagyon jövedelmező vállalkozás, Geist mindinkább ezzel kezdett el foglalkozni. Olyannyira, hogy nem sokkal később kiszállt a gyertyaüzletből és vagyonát előbb földek bérletébe, majd megvásárlásába fektette.

Birtokszerzések Békés megyében

Kézenfekvő volt, hogy szűkebb pátriájába térjen vissza. 1859-ben bérbe vette, majd 1864-ben megvásárolta a Kondoros melletti Nagycsákó pusztát (1500 hold), illetve a Kondorosi pusztát (1500 hold), amelyhez 1871-ben Kiscsákó pusztája egy részét csatolta, így összesen 3400 holdon gazdálkodott.¹² Nagycsákót a Batthyány családtól (gróf Batthyány Lászlótól) vásárolta meg, amely nem sokkal korábban, 1854-ben építettett itt vadászkastélyt. Geist – a pesti bérházépítés során kialakított kapcsolatának köszönhetően – a kastélyt is Ybl Miklóssal alakíttatta át 1864–65-ben, az addigi klasszi-

7 Budapest Főváros Levéltára (BFL), Pesti polgárok adatbázisa, Geiszt Gáspár. <https://archives.hungaricana.hu/hu/archontologia/4667/?list=eyJxdWVyeSÍGjCjREJfX1BPTecifQ> (A letöltés ideje: 2020. november 10.)

8 Hídvégi Violetta: *Geist Gáspár bérháza, 1864–1865*. In: *Ybl-épületsorok az Ungar-háztól a Kálvín térig*. Szerk. Hídvégi Violetta–Martóczy Katalin. Budapest, BFL, 110.

9 BFL IV. 1305. 188/1863. sz. irat, BFL IV. 1303.f. 10.844/1863. sz. irat

10 BFL XV. 17.f. 331.a Szerződés Geist Gáspár, Gottgeb Antal és Ybl Miklós között (építés, kivitelezés, költségvetés, számlák, tervek); Sándor P. Tibor: *Felbukkant az első pesti látképet ábrázoló dagerrotípiá*. In: *Budapest*, 2010. április, 32. Az 1860-as években divatban volt, hogy a magyar arisztokraták kapcsolatot tartottak fenn a budapesti előkelő, gazdag vállalkozókkal. Geist Gáspár Békés megyei területei közel feküdtek az Alföldi Vadásztársasághoz, amelynek révén találkozott Ybl Miklóssal.

11 Ferenc Kata: *Építész-történet. Ybl-épületsorok*. In: *Élet és tudomány*, 2015. május 1. 547.

12 1736-ban a király által kiadott adománylevélben Csákó már Csákópuszta néven szerepel. Harruckern János György (1664–1742) Békés vármegye főispánjának (1729–1742) gazdatisztjei Csákót kétféle osztották: Kiscsákóra és Nagycsákóra. (Ennek hátterében az állt, hogy így nagyobb bérleti díjat kaptak érte.) Nagycsákó a szarvasi rátához tartozott, örökösödés útján a Batthyány grófok kezébe került. Kiscsákó a csabai rátához tartozott a Wenckheimék, illetve a családhoz tartozó Károlyi grófok tulajdonában. Később a nagycsákói Batthyány birtokot, valamint Kiscsákó területe egy részét megvásárolta Geist (II.) Gáspár. Karácsonyi János: *Békésvármegye története, II. H.n.*, Békésvármegye Közönsége, 1896. 60–61.

cista helyett romantikus stílusban.¹³ Ugyanekkor a parkban Ybl-lel egy reneszánsz kápolnát (Szent József-kápolna) is építtetett.¹⁴

A hatalmas birtok intézője – sógornője édesapjának, Szendrey Ignácnak a közbenjárására – Petőfi István (1825–1882), Petőfi Sándor öccse lett,¹⁵ aki 22 éven keresztül (1858–1880) vezette a Geist-uradalmat, sikeresen. Keze alatt a 65 fő állandó személyzettel működő gazdaság felvirágzott, és jó megélhetést nyújtott a tulajdonosnak, valamint az itt dolgozóknak.¹⁶ A birtokon Geist (II.) Gáspár sertést tenyésztett és díjnyertes juhokat nevelt (keresztelés útján tenyésztették ki a híres Geist-féle juhajtát),¹⁷ de ménest is alapított. 1851-ben érkezett az uradalomba Robert Hesp (1823–1887) – a híres versenyló, Kincsem későbbi trénera – aki kopófalka-idomárként működött itt 1863-ig, amíg a fóti Károlyi-birtokra nem került.¹⁸ Geist (II.) Gáspár, illetve fiai munkásságának köszönhetően a birtok valóságos mintagazdasággá nőtte ki magát, és ménéséről is híressé vált.

Az 1850-es években azonban a csáki birtok nemcsak gazdálkodásáról vált híressé, de biztonságot jelentett a nemzeti ellenállás kulcsfiguráinak: Andrássy Gyula és Manó, Wenckheim Béla, Esterházy Miklós, Tisza Kálmán, Szapáry Gyula és báró Eötvös József is ellátogatott Geistékhez. Az ekkor megtartott vadászatoknak és lóversenyeknek politikai jelentőségük is volt. Alexander Bach osztrák belügyminiszter (1850–1859) emberei persze hamarosan felfigyeltek a sok ide érkező előkelő személyre, és folyamatosan figyelték a „vörös frakkban lovagló elegáns társaság” minden lépését. Formálisan az alföldi betyárvilág elleni fellépésként aposztrofálták jelenlétüket, arra hivatkoztak, hogy védik az ide látogatókat a betyároktól. Utóbbiakat persze nem fogták el, de folyamatosan tájékoztatták bécsi megbízójukat a Geist-uradalomba látogató „ellenállókról” és „rebellisekről”.¹⁹

A tevékeny, uradalmi ügyeit és országos gazdálkodási kérdéseket is intéző Geist (II.) Gáspár 1872. december 6-án hagyta el az árnyékvilágot, a kolera végzett vele, mindössze 55 éves volt. „Az elhunyt egyike volt azon jeleseknak, kik polgári kötelességüket minden irányban betöltötték. Egyedül fáradhatlan munkássága emelte őt az ország egyik legtehetősebb polgárává, s mint ilyen, a közügyek körül sokat tett.”²⁰ A birtokot fiai örökölték és vitték tovább. Az 1859-ben született (III.) Gáspár Kiscsákon, István, a nevét viselő István-majori kúriában élt korai, 1878-ban bekövetkezett haláláig, míg az 1855-ben született Gyula Nagycsákon gazdálkodott kiváló-

13 Hídvégi, 2014. 111.

14 Kertész Éva: *Békés megyei történeti kertek*. In: *Natura Bekesiensis. Időszakos természettudományi közlemények*, 8. Békéscsaba, Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága–Munkácsy Mihály Múzeum, 2006. 8.

15 Irányi István: *Petőfi István*. In: *Békési Élet*, 8. 1973/ 1. sz. 21. Petőfi István 1882-ben halt meg, öccse relikviáit a Kisfaludy Társaságra bízta, kivéve a költő utazóládáját, amelyet végül 1889-ben Geist (II.) Gáspár juttatott el a Társasághoz. Kalla Zsuzsa: *Irodalmi relikviák – világi ereklyék. A Petőfi-relikviák története*. In: *Tények és relikviák, tárgyak és ereklyék*. Szerk. Kalla Zsuzsa, Bp.–Veszprém, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1998. 75.

16 Szinyei József: *Magyar írók élete és munkái*, X. (Ótocska–Popen). Bp., Hornyánszky, 1905. Petőfi István volt 1858-tól a gyámja Petőfi Sándor és Szendrey Júlia fiának, Zoltánnak, aki sok időt töltött a csáki uradalomban. Külön érdekesség, hogy Geist (II.) Gáspár gyermekeinek feladata volt, hogy a Petőfi-szülők józsefvárosi sírját rendben tartsák. (*Fővárosi Lapok*, 1880. május, 548. [1880. május 13.]

17 *Magyarország*, 1913. május 13. 5–6.

18 *Vadász- és Versenylap*, 7. 1863. április 30. 195.

19 Gaál, 2013. 11.

20 *Budapesti Közlöny*, 1872. december 8. 2263.

an (1903-ig).²¹ Gyula és Gáspár 1885-ben a ménest is megsztották.²²

Geist (III.) Gáspár és a lóverseny

Geist (III.) Gáspár édesapja halálakor 14 éves volt, előbb a Budapesti Kegyes Tanítórendiek Főgimnáziumában, majd a Budapesti Kereskedelmi Akadémián tanult.²³ A gazdálkodás kezdettől fogva lenyűgözte, de a korabeli nagypolgári életben is jól megállta a helyét. Gyulával együtt, 1879-től a Békés Megyei Agarász Egylet tagjaként bekapcsolódtak a megyei gazdasági és közéletbe is.²⁴ 1880-ban már a csáki birtokon versenyt rendeztek az Egylet számára, amelyen saját nevelésű kutyáikkal is részt vettek és nyertek.²⁵

1882 júniusában, a békéscsabai pünkösdi lóversenyen úrlovasként indult Geist (III.) Gáspár, ahol lova az akadályversenyen első helyezést ért el, és 20 aranyat nyert.²⁶ Geist 1885-ben tagja lett az Úrlovasok Szövetkezetének is, amelynek elnöki posztját ekkoriban gr. Apponyi Albert (1846–1933) töltötte be.²⁷

Egyre több lova vett részt a magyarországi és monarchiabeli lóversenyeken, így Békéscsabán kívül Debrecenben, Budapesten, Nagyváradon, Pozsonyban, Bécsben, Lembergben (Lviv, UA), Krakóban, Tatán, Cinkotán és Székesfehérváron is futtatott. Lovai sikeresek voltak, rendszeresen nyert nagyobb összegeket.

Geist Gáspár alagi istállója

A Magyar Lovaregyletben, belépését követően, hamarosan meghatározó személyiséggé vált. Tevékeny része volt abban, hogy a szervezet 1890-ben megvásárolja Alag pusztá nagy részét Holitscher Fülöptől, és itt alakítsa ki – az angliai Newmarket mintájára – Magyarország legnagyobb tréningtelepét.

Az első alagi versenynapon, 1891. április 12-én Geist (III.) Gáspár hároméves sárga kancáját, *Jessy-t* nevezte a Magyar Lovaregyleti-díjra (1600 m, 500 forint díjazás), amely Chernel György tulajdonos *Darázs* nevű lova után (zseké: Chernel Viktor), másodikként ért célba.²⁸

Geist Gáspár 1897-ben építette ki saját istállóját Alagon, a mai Kutyakiképző és a Fóti út közötti területen. Célja az volt, hogy a bátyja, Gyula által felügyelt csáki ménésben, illetve a vele szomszédos, saját gáspárteleki ménésben és idomító intézetében nevelt versenylóvali közelebb legyenek a monarchia nagy versenypályáihoz.²⁹ Az intézet idomára Mravik Pál (mh. 1929) volt, aki a Geist-lovakkal együtt szintén

Geist (III.) Gáspár

21 Virág Zsolt: *Magyar kastélylexikon 10. Békés megye kastélyai és kúriái*. Bp., Forum Invest, 2009. 123.

22 *Köztelek*, 1895. november 27. 1890.

23 *Tudósítóanyag a kegyes tanítórendiek Pesti Főgimnáziumáról az 1870–71-ki tanévben*. Pest, 1871. 16–17.; *A Budapesti Kereskedelmi Akadémia évi jelentése az 1877. tanév végén*. Bp., Pesti Könyvnyomda, 1877. 53.

24 *Vadász- és Versenylap*, 1879. február 20. 403.

25 *Vadász Lap*, 1880. november 20. 461.

26 *Fővárosi Lapok*, 1882. június 3. 797.

27 *Vadász- és Versenylap*, 1885. május 21. 211.

28 *Vadász- és Versenylap*, 1891. április 5. 122.

29 *A Gáspár-telep Alagon*. In: *Vadász- és Versenylap*, 1897. július 23. 366.

Alagra költözött.³⁰ Geist mindig a legjobb zsokékat foglalkoztatta, így nála lovagolt pl. Csompora Mátyás, a lóversenypályák fenegyereke (akinek háza a mai Batthyány utca 8. sz. alatt áll)³¹ és Schejbál József is. A Geist-zsoké a versenyeken 1891-től első színeként fekete testű ruhát viseltek, vörös ujjal és sapkával, második színeként vörös testű ruhát, fekete ujjakkal és sapkával.³²

Alagi istállójához mintegy 80 holdas terület tartozott, amelyet igen célszerűen rendezett be. A Fóti út mellett épült fel az egyszintes lakóépület, amelynek északi frontja 40 méter hosszúságú volt, ablakai a belső (vagyis az udvar felőli) széles folyosóra nyíltak. Az épületben két lakást alakítottak ki, mindegyikben volt 4-5 szoba, konyha, fürdőszoba, éléskamra és előszoba. A keleti oldalon Geist Gáspár vendégeit fogadta, külön szobát tartott fenn a Magyar Lovaregylet elnöke, gróf Batthyány Elemér számára. A másik lakásban id. Mravik Pál, Geist térnere és családja lakott. Az udvart két oldalról egy-egy hosszú istállóépület határolta, ezek végében pedig az alkalmazottak, a cselédek és a lovászfűk lakásai kaptak elhelyezést. Az épületektől az egész idomítótelepet jól lehetett látni.

A telep keleti oldalán terült el az akadályverseny-pálya, mintegy 40 hold területen (ez kb. 500 méter hosszú és 200 méter széles volt); északról a Fóti út, kelet és dél felől pedig földek határolták. Az akadálypályától egy árnyas út választotta el a síkpályát. „A talaj e síkpályán oly finoman van fogsolva és boronálva, és földje oly jó barna összetapadó homok, hogy rajta oly gusztussal galoppoznak a lovak, mint akár egy gyep-pályán.”³³ Az akadálypálya nem volt ennyire jó minőségű, mert földje néhol túl mélyen süppedt és kelet felé lejtett.

Az épülecsoport másik oldalán, túl a szénás legelőkön terültek el a kifutók. Az egyiket a pihenő versenylovak, a másikat a yearling-csikók (vagyis a futtatásra még nem alkalmas lovak) számára alakították ki. Az istállók tágasak voltak és világosak, a korban modernnek számítottak. Mindegyik épületben négy istálló volt, illetve volt egy kocsiszín is, amelyet az anyakancák számára tartottak fenn. Az istállók 5 méter magasak voltak (így egy ágaskodó ló sem érte el a tetejüket), a boxok négy méter hosszúak; egy-egy istállóban 5-6 ló fért el.

A nagy, tágas udvar közepén egy 35 méter mély artézi kút kapott elhelyezést, amelyből szélmotorral hozták fel a vizet; utóbbi olyan magas volt, hogy egy kis falu templom-tornyának magasságával vetélkedett.³⁴

Az alagi Geist-istálló, elől Mravik Pál idomárral
(Ország Világ [1900. szeptember 23.] 770.)

30 Vadász- és Versenylap, 1899. március 11. 84.

31 Vadász- és Versenylap, 1905. január 21. 80.

32 Vadász- és Versenylap, 1891. február 1. 122.

33 A Gáspár-telep Alagon. In: Vadász- és Versenylap, 1897. július 23. 366.

34 Uo.

A Geist-istálló versenyeredményei

A Monarchia legnagyobb példányszámú sportlapja, az *Allgemeine Sport-Zeitung* 1897. évi cikkében a szerző az alagi lóversenyekről, az ottani istállókról és trénerokról írva megjegyezte: „Vannak még Alagon lovak Geist Gáspár, G. von Chernel és Mr. Gold birtokában. Ezekről a lovakról semmi különösöt nem lehet mondani. A magyar vidéki versenytereket minden bizonnyal sikerrel hódítják majd meg, de a birodalom nagy lóversenypályáin nem fognak jelentős győzelmeket elérni.”³⁵ A névtelen szerző azonban nem volt eléggé tájékozott: Geist Gáspár lovai már az 1890-es évek elejétől részt vettek, és sikerrel szerepeltek a bécsi, freudenai versenyeken, sőt, 1894-ben a Maiden gátversenyen Rózsám első helyezést ért el.³⁶ 1901-ben 27, Alagon nevelt lovát vitte a monarchiabeli versenyekre,³⁷ 1906-ban pedig Geist (III.) Gáspár lett az Osztrák–Magyar Monarchia legsikeresebb lótulajdonosa: a díjak többségét megnyerte, 82 160 koronát zsebelhetett be; ebből *May be* nevű lovával egyedül 16 720 koronát nyert. 1913-ra negyvennél is több ló volt versenyben.³⁸ Teljes pályafutását tekintve összesen 835 első díjat nyert, és több mint 2,5 millió korona nyeresémet vihetett haza.³⁹

Sikerei közé tartozott, hogy a nagy alagi akadályversenyt négyszer nyerte meg (*Rubel, Cseko, May be, Mr. John*), továbbá négy egymást követő évben győztek Geist-lovak (*Nyájás, May be, Bokros, Veszély*) a keresztúri akadályversenyben. *May be* a bécsi akadályversenyen is diadalmaskodott. Az 1901. évi tavaszi alagi meetingen 42 futamból 14-ben nyertek a Geist-istálló lovai, összesen 24 045 korona értékben.⁴⁰ A korabeli sajtó így írt erről: „Alagi hangulat terjengett a tribün előtt a híves, borongós délutánon, mert a Geist-lovaknak a hazája a dunakeszi völgy, Alag, a fákkal övezett kies pálya, ahol kevesebb a füst, a por, de kevesebb a selyem is, kevesebb az ezerkoronás ruha is.”⁴¹

A sportközönség nagyon szerette a Geist-istállót, amelynek vezetését korrektnek ismerték meg, akik – véleményük szerint – nem trükköztek a versenyeken. Geist Gáspár azonban nem csak a közönség szórakoztatását és a nyerést tartotta szem előtt. Akárcsak Pejacsevich Albert, Geist is nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a tehetséges magyar lovászfűkből zsokét neveljen: 1903-ban nála kapott lovaglási engedélyt Bergel Lajos, Bocskai Pál, Csuvar G., Juhász Antal, Mali Mátyás, Székely István, Ulrichshoffer Imre és Tóth Ferenc.⁴²

Geist Gáspár és felesége közéleti tevékenysége

Geist (III.) Gáspár a közéletben is tevékenyen részt vállalt. Adománygyűjtéseken vett részt (pl. a Vöröskeresztnek)⁴³, jótékony-sági bálók szervezőbizottságának tagja volt,⁴⁴ akárcsak a Nemzeti Casinónak.⁴⁵ A Magyar Athletikai Club alelnöki posztját is betöltötte.⁴⁶ Emellett a művészetet is pártolta. 1891-ben a Magyar Lovaregylet megbízásából Pállik Béla (1845–1908) kiváló állatfestő Csákóra utazott, hogy a sok versenyt megnyert Geist-

35 *Allgemeine Sport-Zeitung*, 1897. április 4. 299.

36 *Fővárosi Lapok*, 1894. május 23. 1220.

37 *Vadász- és Versenylap*, 1901. február 23. 78.

38 *Budapesti Hírlap*, 1913. május 13. 14.

39 *Békes*, 1913. május 18. 5.

40 *Vadász- és Versenylap*, 1901. április 17. 160.

41 *Pesti Napló*, 1909. október 8. 4.

42 *Vadász- és Versenylap*, 1903. április 1. 141.

43 *Budapesti Közlöny*, 1881. november 6. 8.

44 *Fővárosi Lapok*, 1894. január 23. 196.

45 *A Nemzeti Casino szabályai és tagjainak névsora*, 1887. Bp., 1888. 18.

46 *Herkules*, 1888. január 31. 7.

lovat, *Urambátyámot* lefesse.⁴⁷ Geist felesége, Kleiner Heléna pedig az 1914-ben, a versenylovak mozgásának tanulmányozására Alagra érkező fiatal Konrád Ignác (1894–1962) karrierjét indította be. Az ekkor nagyon rossz körülmények között élő festőt bízta meg *Salvator* nevű versenylovának megfestésével, amiért Konrád csak 100 koronát kért. Geistné a kész művet nagy elragadtatással fogadta, és arra ösztönözte Konrádot, hogy további képeket fessen. Konrád visszaemlékezései szerint Benczúr Gyulának (1844–1920) is tetszett az alkotás, állítólag, amikor a neves festő meglátta, azt mondta: „*Akárki is festette ezt a képet, ez jó!*”, aminek hatására további 100 koronát kapott Geistnéől.⁴⁸

Geist (III.) Gáspárhoz köthető egy Csontváry-kép rejtélyes sorsa is. A *Traui tájkép naplemente idején* című, Csontváry Kosztká Tivadar által 1899-ben festett képnek négy, jól ismert „testvére” van. Az ötödik képet 1910-ben Kosztká Irén, a művész nővére hálából odaajándékozta munkaadójának, Geist Gáspárnak, mivel Geist nagyra tartotta az akkoriban korántsem elismert művészt. Így a kép – amely ettől kezdve a Geist családnál volt – eltűnt a nagyközönség szeme elől, és senki sem tudott róla semmit, egészen 1951-ig, amikor dr. Geist Gáspár (III. Gáspár fia) letétbe helyezte az alkotást a Szépművészeti Múzeum Új Magyar Képtárában. A festmény innen 1965-ben Geist unokahúgához, Osztrólczyk Pálnéhoz került, majd 1990-ben a család értékesítette azt, egy budapesti magángyűjtő vásárolta meg. Legutóbb 2010-ben árverezték el.⁴⁹

A Geist család azonban nemcsak az úri közéletben és a művészetek területén vállalt szerepet, de csáki uradalmuk munkásainak, illetve a környék lakóinak jóléte is fontos volt számukra. Az uradalom területén előbb tanyasi, majd teljesen felszerelt, modern iskolát létesítettek, és állandó, az uradalom által fizetett tanítót alkalmaztak, akinek lakást is biztosítottak.⁵⁰ Később óvodát és orvosi állást is létrehozta.⁵¹ Övéikről rossz körülmények között, a két világháború alatt is gondoskodtak.

Geist (III.) Gáspár halála

A sors furcsa fintora, hogy a tevékeny sportembert, a közönségért sokat áldozó Geist (III.) Gáspárt fiatalon, 39 évesen megtámadta a hátgerincsorvadás, így egyre kevésbé tudott segítség nélkül járni. Állapota mindinkább súlyosbodott, végül 1913. május 13-án, reggel 7 órakor halt meg az Andrássy út 123. alatti villájában, 52 évesen.⁵² Bár járni már évek óta csak támogatással tudott, maga intézte gazdaságának és gáspárteleki ménésének, továbbá kiterjedt alagi versenyistállójának ügyeit. Még halála előtt néhány nappal is kint volt a lóversenypályán, a lovaregyleti elkülönített hely mellé állított karosszékében. Nem sokkal később a Víztorony melletti versenytéren egyik lovát, a Király-díj crackjét (favoritját), *Salvator*t tekintette meg. Estére rosszul érezte magát, a következő napot ágyban töltötte, majd másnap reggel 7-kor, szívrohamban elhunyt. Felesége, Kleiner Helén és fia, az ekkor 15 éves ifj. Geist Gáspár gyászolták.

47 *Fővárosi Lapok*, 1891. június 3. 1121.

48 Konrad, Hilda: *Konrád Ignác festőművész. Kiállítási katalógus*. Bécs–Párizs, 1991. oldalszám nélkül 1914-ben a csáki méneshez is meghívást kapott, hogy további lóportrékat készítsen, végül azonban a háború miatt erre nem került sor.

49 Hernádi Zsuzsa: „*Naplemente idején*” Csontváry képe védettséget kapott. In: *Magyar Demokrata*, 2012. december 19. 80–81.

50 *Néptanítók lapja*, 1872. július 11. 480.; *Fővárosi Lapok*, 1879. június 5. 626.

51 Gaál, 2013. 12.

52 *Békés megyei Közlöny*, 1913. május 15. 4.

Ravatalára a Magyar Lovaregylet, az Úrlovasok Szövetkezete és a sportvilág számos kitűnősége helyezett koszorút. Az elhunytat a Kerepesi úti temetőben lévő családi sírboltban helyezték örök nyugalomra, Stieber Vince apátplébános imáját követően. 1914 januárjában az Úrlovasok Szövetkezete úgy határozott, hogy az alagi tavaszi meeting Anatole akadályversenyét átkereszteli Geist Gáspár-emlékversenyre.⁵³ Az emlékversenyt 1920-ig Alagon, majd 1921 és 1944 között a káposztásmegyeri pályán futották.⁵⁴

A Geist-istálló további sorsa

Geist Gáspár hirtelen halála után lovai egy hétig nem versenyeztek, majd húséges trénerre, id. Mravik Pál vette át azok futtatását az idény hátrélvő részében. Új öltözetre volt szükségük ehhez, de a régit vették alapul: a Mravik-lovak zsokeinak inge fekete volt vörös ujjakkal, sapkájuk fehér, és az elhunyt tulajdonosra emlékezve a futamokon fekete karszalagot viseltek.⁵⁵

A következő években a Geist-lovak Geistné Kleiner Helén irányításával futottak tovább, illetve elkezdték a csáki ménesebb lovainak eladását. A háború, majd a politikai viharok (különösen a román megszállás), végül az 1920. évi Nagyatádi-féle földreform következtében az uradalom addigi formájában nem tudott tovább működni.⁵⁶ Később ifj. dr. Geist Gáspár (1898–1965)⁵⁷ vette át az uradalom irányítását, de nem foglalkozott olyan mértékben a lóversenyyel, mint édesapja. Jobban érdekelt a motorsport, a pingpong, de Nógrádverőcén kerámiagyárat (Keramos Agyagipari Rt.) is vásárolt.⁵⁸ Birtokát is intézővel, Bierbaum Miklóssal irányíttatta, bár maga is az uradalomban élt.⁵⁹

A második világháború nem kerülte el a csáki uradalmat és nem kímélte meg a ménest sem. Geist Gáspár és édesanyja, Kleiner Helén 1944-ben budapesti lakásukba menekültek a front elől, és nem is tértek ide többé vissza. Az 1945. évi földreform pedig végleg megszüntette ezt a nagy múltú birtokot. A család kezén maradt birtokról az alábbiak szerepeltek az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak 1945. április 17-én, Gyulán készített jelentésben: „*dr. Geist Gáspár – Orosháza (Kiscsáki-pusztán), 12 szobás, 12 holdas parkkal, jó állapotban, bútorzata nincs.*”⁶⁰ A front elvonulását követően a volt cselédek felnyitották a kastélyt és mindent elvittek, ami mozdítható volt. Később kultúrház és iskola működött itt, a padláson a téesz idején pulykákat neveltek...

A csáki Geist-kastély 1983-ban

53 *Budapesti Hírlap*, 1914. január 9. 15.

54 *Uj Magyarország*, 1944. március 28. 9.

55 *Budapesti Hírlap*, 1913. május 15. 15–16.

56 *Nemzeti Ujság*, 1923. szeptember 8. 13.; *Köztelek*, 1923. november 8. 1053.

57 Ifj. Geist Gáspár a budapesti X. kerületi tisztviselőtelepi M. Kir. Állami Főgimnáziumában érettségizett, 1918-ban. *A budapesti X. ker. tisztviselőtelepi M. Kir. Állami Főgimnázium 1917–1918. évi tizenegyedik Értesítője*. Szerk. Gaál Mózes igazgató. Bp., Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt., 1918. 41.

58 *Központi Értesítő*, 1928. január 26. 70. ; *Autó*, 1928. április 1. 48.; *Nemzeti Sport*, 1928. november 14. 8.

59 Forman István: *Orosháza a második világháború idején*. (1939. január 1-től 1944. október 6-ig). Kézirat. Szeged, 1975. 6.

60 Gaál, 2013. 12.; M. Somlyai Magda: *Földreform, 1945. Tanulmány és dokumentumgyűjtemény*. Bp., Kossuth, 1965. 308.